

1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80#Text>; 2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>; 3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>; 4. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19#Text>; 5. https://www.bmf.gv.at/dam/jcr:a90a9f6a-8afe-4b6a-acfc-d0ecd8648b8a/BMF-BHG_2013_English.pdf; 6. <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-17.2/FullText.html>; 7. <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/d2/dissertations/2/1.pdf>; 8. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/30039c24-86f6-4db3-aea9-e93131e5e77c/content>; 9. <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2021/06/213-31-41.pdf>; 10. http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/19079/1/dysertatsiia_perunova.pdf; 11. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80#Text>; 12. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19#Text>; 13. <https://www.pefa.org/node/4411>; 14. <https://buroinfo.files.wordpress.com/2021/01/d0a1d183d187d0b0d181d0bdd196->

1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80#Text>; 2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>; 3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>; 4. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19#Text>; 5. https://www.bmf.gv.at/dam/jcr:a90a9f6a-8afe-4b6a-acfc-d0ecd8648b8a/BMF-BHG_2013_English.pdf; 6. <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-17.2/FullText.html>; 7. <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/d2/dissertations/2/1.pdf>; 8. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/30039c24-86f6-4db3-aea9-e93131e5e77c/content>; 9. <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2021/06/213-31-41.pdf>; 10. http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/19079/1/dysertatsiia_perunova.pdf; 11. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80#Text>; 12. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19#Text>; 13. <https://www.pefa.org/node/4411>; 14. <https://buroinfo.files.wordpress.com/2021/01/d0a1d183d187d0b0d181d0bdd196->

УДК: 658.562

DOI: 10.36919/2312-7812.4.2023.78

Ю.Л. Якименко

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ КОНТРОЛЮ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглядаються організаційно-методичні основи аналізу та контролю фінансового стану фірми, основні показники, що використовуються для цього, та їх особливості при дослідженні торговельного підприємства. Запропоновано загальну методику проведення контролю малого торговельного підприємства. Метою дослідження є визначення ефективних підходів до контролю фінансового стану торговельного підприємства з метою забезпечення його стійкості та прибутковості.

В результаті проведеного дослідження визначено основні принципи та функції фінансового контролю в контексті торговельних підприємств, а також виявлено ключові елементи системи фінансового контролю. Досліджено особливості системи фінансового контролю торговельного підприємства в умовах сучасних інформаційних технологій та встановлено нормативно-правову базу, яка забезпечує фінансовий контроль. Розглянуто організаційно-інформаційну модель аналізу підприємства, визначено показники ефективності системи фінансового контролю.

Результати дослідження дозволяють зрозуміти важливість організаційно-методичних основ контролю фінансового стану торговельного підприємства. Дослідження має практичне значення для керівників торговельних підприємств, фахівців з управління фінансами та всіх зацікавлених сторін, які бажають покращити контроль фінансового стану свого підприємства. Результати дослідження можуть бути використані для розробки та впровадження ефективної системи фінансового контролю, що сприятиме досягненню стабільності, рентабельності та розвитку торговельного підприємства.

The article discusses the organizational and methodological foundations of analyzing and controlling the financial condition of a company, the key indicators used for this purpose, and their peculiarities in studying a trading enterprise. A comprehensive methodology for conducting control in a small trading enterprise is proposed. The research aims to identify effective approaches to the financial control of a trading enterprise in order to ensure its stability and profitability.

The research has identified the fundamental principles and functions of financial control in the context of trading enterprises. The key elements of the financial control system have been revealed. The peculiarities of the financial control system in a trading enterprise under the conditions of modern information technologies have been examined, and the regulatory framework that ensures financial control has been established. The organizational and informational model of enterprise analysis has been considered, and the indicators of the effectiveness of the financial control system have been determined.

The research results allow for an understanding of the importance of organizational and methodological foundations for controlling the financial state of a trading enterprise. The study has practical significance for the management of trading enterprises, finance professionals, and all stakeholders who aim to enhance the financial control of their businesses. The research findings can be used to develop and implement an effective financial control system that promotes stability, profitability, and the development of a trading enterprise.

Ключові слова: фінансовий контроль, торговельне підприємство, організаційно-методичні основи, ефективність, система контролю, управління фінансами.

Keywords: financial control, trading enterprise, organizational and methodological foundations, efficiency, control system, financial management.

Постановка проблеми. Контроль фінансового стану будь-якого підприємства є однією з найважливіших складових контролю діяльності підприємства. Його проведення є необхідним не тільки для самого підприємства, що дозволяє йому визначати результати своєї діяльності та необхідні шляхи її зміни, але й для його клієнтів та контрагентів, оскільки він є джерелом інформації про надійність їх ділового партнера. Систематичний контроль всіх показників фінансового стану підприємства дозволяє на ранніх стадіях виявити проблеми у його функціонуванні та вжити відповідних заходів для усунення проблем, що виникають. Як наслідок, формування концептуальних засад контролю фінансового стану торговельного підприємства на сучасному етапі розвитку торговельної галузі залишається актуальною науковою та практичною проблемою.

Одним з найвідповідальніших етапів процесу контролю та управління фінансовим станом підприємства є його аналіз, оскільки це процес цілеспрямованого підбору відповідних оцінних показників для їх використання в процесі аналізу, здійснення прогнозування та планування параметрів фінансового стану та діяльності торговельного підприємства, а також є підґрунтям для прийняття відповідних управлінських рішень.

Аналіз літературних джерел показав, що хоча питання оцінки фінансового стану опрацьовано достатньо, розроблено відповідні методики, визначено основні групи оцінних показників за напрямками оцінки фінансового стану підприємства, але й на сьогодні існують розбіжності як в наповненні відповідними показниками груп, так і в алгоритмах їх розрахунків. Тому дана проблема вимагає детального вивчення та подальшої розробки як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

Методи контролю, оцінки та аналізу фінансового стану торговельного підприємства є важливими інструментами для оцінки його продуктивності, стійкості та ефективності. Деякі з методів, що використовуються в цих областях, включають:

Методи контролю:

1. Аналіз балансу та звіту про прибутки і збитки: оцінка фінансових результатів та стану підприємства на основі інформації, наданої у звітах.

2. Контроль за обіговими активами та пасивами: визначення рівня ліквідності, кредиторської заборгованості, запасів тощо.

3. Контроль за операційними витратами та доходами: аналіз фінансових показників, пов'язаних з операційною діяльністю, для виявлення можливостей оптимізації.

Методи оцінки:

1. Коефіцієнтний аналіз: розрахунок та порівняння фінансових показників, таких як рентабельність, ліквідність, активність, з метою оцінки продуктивності та ефективності підприємства.

2. Аналіз фінансових потоків: оцінка грошових потоків підприємства для визначення джерел та використання коштів.

3. Метод сукупного доходу: оцінка заробітку та рентабельності продажів для визначення прибутковості підприємства.

Методи аналізу:

1. Горизонтальний аналіз: порівняння фінансових показників підприємства протягом декількох періодів для виявлення тенденцій та змін.

2. Вертикальний аналіз: аналіз фінансових показників у межах одного періоду з метою визначення структури та своєчасності витрат та доходів.

3. Сегментний аналіз: Дослідження фінансового стану окремих сегментів або підрозділів підприємства з метою виявлення їх внеску у загальний фінансовий результат та ідентифікації потенційних проблемних сегментів.

4. Факторний аналіз: Вивчення факторів, що впливають на фінансовий стан підприємства, таких як економічні, соціальні та політичні фактори. Це дозволяє оцінити зв'язок між фінансовими показниками та зовнішнім середовищем підприємства.

При порівнянні цих методів можна зазначити, що:

- Методи контролю спрямовані на виявлення аномалій, помилок та ризиків у фінансовій діяльності підприємства, а також на забезпечення виконання фінансових політик і процедур.

- Методи оцінки використовуються для кількісного вимірювання продуктивності та ефективності підприємства з використанням різних фінансових показників і коефіцієнтів. Тобто допомагають зрозуміти, як добре підприємство функціонує і яку вартість воно має. Вони дозволяють зробити оцінку фінансових результатів і переваги вкладених коштів. Ці методи зазвичай застосовуються для оцінки різних аспектів діяльності підприємства, таких як рентабельність, ліквідність і стійкість.

• Методи аналізу надають детальний розгляд фінансових даних, дозволяють виявляти тенденції, патерни та потенційні проблеми, а також забезпечують більш глибоке розуміння фінансового стану підприємства. Тобто Методи аналізу фінансового стану дозволяють глибоко проаналізувати фінансові звіти та показники підприємства для виявлення тенденцій, проблем і можливостей. Вони надають можливість зрозуміти структуру фінансів підприємства, його зміни в часі, а також вплив різних факторів на фінансовий стан.

Підбивші підсумки можна зазначити, що контроль забезпечує регулярне слідкування за фінансовим станом і виявлення потенційних проблем. Оцінка допомагає визначити ефективність та вартість підприємства. Аналіз дає можливість глибше розуміти структуру і зміни в фінансових показниках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання аналізу та оцінки фінансового стану підприємства досліджувалися багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями, серед яких можна виділити дослідження таких авторів як Кузьменко Л.В., Кузьмін В.В., Шаповалова В.М., Вітвицька Н.С., Чумаченко М.Г., Дікань Л.В., Обущак Т.А., Жулега І.А., Мних Є.В., Барабаш Н.С., Орлова І.В., Гнатишин І.А. та інших. У працях цих науковців цей напрямок дослідження визначено як один з найважливіших етапів управління фінансовим станом підприємства. Проте теоретичні та практичні питання цього напрямку дослідження потребують подальшого розгляду та удосконалення з урахуванням особливостей торговельної діяльності. Існування розбіжностей у визначенні підходів до оцінки фінансового стану підприємства спричиняє неоднозначність у здійсненні його оцінки на підприємствах та формування основних її напрямків з урахуванням специфіки діяльності торговельних підприємств.

Мета статті. полягає в дослідженні існуючих точок зору щодо визначення напрямків контролю фінансового стану підприємства та аналізу основних показників фінансового стану торговельних підприємств, що дозволяють проводити ефективний контроль.

Об'єктом дослідження є основні етапи та методи контролю фінансового стану торговельного підприємства та показники, які для цього використовуються.

Викладення основного матеріалу. Оскільки фінансова звітність суб'єктів малого підприємництва менш інформативна порівняно з фінансовою звітністю, яка складається відповідно до П(С)БО 2, 3, 4 і 5, для проведення оцінки фінансового стану підприємства — суб'єкта малого підприємництва слід враховувати таке:

1) Показники, для визначення яких достатньо даних Балансу (ф. №1-м) — показники ліквідності, платоспроможності, фінансової незалежності та структури капіталу, обчислюють так само, як і для підприємств, що складають балансові звіти згідно з П(С)БО 2, оскільки нумерація рядків збережена для тих статей, що залишились в ф. №1-м.

2) Для аналізу показників, обчислення яких здійснюється за допомогою ф. №2 м, треба враховувати, що показники “чистий дохід” відображено в рядку 030 ф. №2-м, “чистий прибуток” — у рядку 190 ф. №2-м, для обчислення деяких показників слід використовувати дані аналітичного обліку.

3) Для оцінки показників майнового стану обов'язково необхідно залучати дані аналітичного бухгалтерського обліку [1, с.118].

На виконання ст. 11 Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. №39 затверджено Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 “Фінансовий звіт суб’єкта малого підприємництва”.

Згідно з п. 3 ст. 11 цього Закону для суб’єктів малого підприємництва і представництв іноземних суб’єктів господарської діяльності національними положеннями (стандартами) встановлено скорочену за показниками фінансову звітність у складі Балансу та Звіту про фінансові результати.

Торгівля є однією з основних галузей економічної діяльності держави, це найрозвиненіша форма підприємництва. Відповідно до «Порядку заняття торговою діяльністю і правилами торгового обслуговування населення», торгова діяльність — це ініціативна, самостійна діяльність юридичних, фізичних осіб по здійсненню купівлі-продажу товарів з метою отримання прибутку.

Торгова діяльність здійснюється у сфері роздрібної і оптової торгівлі, а також в торгово-виробничій (громадське харчування) сфері.

Суб’єкти торгової діяльності мають певні особливості функціонування, в певній мірі це стосується й специфічних ознак бухгалтерського обліку в торгових організаціях:

1. специфічна система обліку руху товарів. Бухгалтерський облік роздрібного товарообороту ведуть тільки у вартісному вираженні за цінами продажу;

2. в торгівлі є великі запаси товарно-матеріальних цінностей, тому дуже важливо організувати правильний контроль за їх збереженням;

3. специфічна система обліку витрат. Видатки торгових підприємств утворюють витрати обігу, які обліковують за видами, статтями і покривають за рахунок доходів підприємства. В торгівлі не застосовують такі поняття як „калькуляція”, „собівартість”;

4. специфічна система визначення валового доходу. Валовий дохід формується за рахунок торгових націнок на реалізовані товари. За рахунок валового доходу покриваються витрати обігу й утворюється чистий дохід. Визначення цих показників ведуть в обліку на рахунку 46 “Реалізація” [2, с. 109-110].

Встановлення ринкових відносин в Україні сприяло активному розвитку вітчизняних суб’єктів підприємницької діяльності, у тому числі й мережових торговельних підприємств. Значні темпи розвитку сформували низку переваг для суб’єктів торговельного бізнесу, проте й спричинили низку проблем, пов’язаних в основному зі складністю управління великими господарськими утвореннями. Крім того, тенденції формування вітчизняного торговельного бізнесу у вигляді великих територіально розгалужених торговельних мереж; диверсифікація підприємницької діяльності; розширення асортименту товарів; зростання кількості постачальників з різними ціновими пропозиціями та пропозиціями щодо якості товарів; глобалізація торговельного бізнесу; негативний вплив світової фінансово-економічної кризи — створили ряд проблем, пов’язаних з управлінням підприємств:

- обробка значних масивів інформації, проаналізувати яку необхідно для прийняття ефективних управлінських рішень;

- необхідність урахування дії великої кількості факторів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища;

- обмеженість усіх видів економічних ресурсів, використання яких необхідне для функціонування суб’єктів торговельного бізнесу;

- загострення конкурентної боротьби на ринку торговельних послуг потребує інноваційних методів ведення бізнесу та управління ним;
- урахування в господарській діяльності інтересів різних груп зацікавлених осіб, яке забезпечує довгострокове функціонування на ринку торговельних послуг;
- координування та спрямування роботи різних структурних підрозділів суб'єкта торговельного бізнесу, які займаються не лише торгівлею, але й наданням різного роду послуг та виробничою діяльністю для досягнення загальнокорпоративних цілей;
- інші проблеми, пов'язані з розвитком ринкових відносин та глобалізацією торговельного підприємництва [3, с.69].

За умов ринкової економіки підприємство здійснює свою виробничо-торговельну діяльність самостійно, але конкуренція, що полягає в змаганні підприємств за споживачів своєї продукції, змушує продавця (виробника) враховувати інтереси й побажання покупців і виробляти продукцію, яка їм потрібна. Підприємство, що прогало в цій боротьбі, звичайно стає банкрутом, тобто не може оплатити вартості товару, робіт та послуг, розрахуватись з бюджетом, а через те наражається на небезпеку примусового продажу свого майна. Отже, щоб запобігти катастрофі, підприємство мусить постійно стежити за ситуацією на ринку і забезпечувати високу конкурентоспроможність своєї продукції.

Одним із інструментів з'ясування реальної конкурентоспроможності є контроль фінансового стану підприємства. Контроль та аналіз, що є одним з етапів контролю, фінансового стану навіть найблагополучнішого підприємства є постійною необхідністю, бо не можна вести господарство без аналізу його доходів і витрат. Це було важливо завжди, а тим більше — нині, коли на зміну безгосподарності й безвідповідальності приходить підприємництво, сувора дисципліна й ощадливість. Закони ринкової економіки потребують відповідного способу мислення й поведінки всіх її учасників. Ринкова економіка приводить у рух усі ресурси, аби кожна вкладена в підприємство гривня давала найвищий прибуток. Щоб забезпечити це, необхідно постійно аналізувати фінансовий стан, проводити обґрунтоване наукове дослідження фінансових відносин і руху фінансових ресурсів у процесі господарської і торговельної діяльності кожного підприємства [4, с.205].

Контроль фінансового стану підприємства може бути внутрішнім, який здійснюється самими підприємством з метою прийняття управлінських рішень, а також зовнішнім, що здійснюється державними органами з метою визначення достовірності фінансової та податкової звітності, що надає підприємство. Фінансовий стан підприємства контролюється шляхом визначення певних груп аналітичних показників, які дають змогу ревизору оцінити фінансовий і майновий стан підприємства, прибутковість його діяльності та спроможність виконати свої зобов'язання перед державою та іншими підприємствами, установами, організаціями. Коло питань, що розглядаються під час такої перевірки, залежить від об'єкта, що ревізується, та цілей ревізії. Фінансовий стан підприємства перевіряється, як правило, у рамках комплексної ревізії підприємницьких структур, спрямованої на всебічну оцінку їхньої виробничої та фінансово-господарської діяльності. Цей процес може бути зображений у вигляді схеми (рис. 1) [5, с.237-238].

Рис. 1. Схема процесу контролю фінансового стану [5, с.239]

Контроль фінансового стану підприємства проводиться за даними певних груп економічних показників, які наводять загальну оцінку фінансового стану підприємства, прибутковості його діяльності і довгострокової платоспроможності. У своїх дослідженнях Вітвицька Н. С. та Кузьмінська О. Е. виділяють такі основні напрями та етапи контролю:

1. Загальна оцінка фінансового стану підприємства визначається методами аналізу показників фінансової стабільності, прибутковості, платоспроможності за даними балансів на початок року і на кінець звітних кварталів.

Вивчення структури і обсягів джерел коштів підприємства щодо складу власного капіталу, його рівня, складу залучених позичкових коштів дає можливість мати інформацію про розширення або звуження діяльності підприємства.

2. Перевірка наявності і використання власних оборотних коштів.

Джерелами формування оборотних коштів підприємства є власні і позичкові кошти. Наявність власних оборотних коштів визначається за даними першого розділу активу і пасиву балансу підприємства станом на початок року та ревізованих звітних.

Прискорення обігу оборотних коштів поліпшує фінансовий стан підприємства, є найважливішою умовою економії та їх раціонального використання. Збільшення запасів матеріальних цінностей, затримка реалізації продукції, робіт (послуг) призводять до уповільнення обігу оборотних коштів.

При ревізії підприємства вивчається стан розрахунків по довгострокових і короткострокових позичках банків, особливо при наявності пролонгованих і прострочених позичок (рівень плати за користування позичками, цільове використання коштів, оцінка вартості застави майна).

3. Перевірка дотримання розрахунково-платіжної дисципліни здійснюється для виявлення причин низької платоспроможності підприємства. При цьому стан підприємства вивчається за даними балансу та журналів-ордерів №№ 6, 8 у динаміці складу кредиторської і дебіторської заборгованості, особливо неправомірної, з термінами оплати, що минули. Ретельно досліджується організація розрахунків з покупцями, оскільки від неї залежать обсяги реалізації продукції, стан дебіторської заборгованості, надходження оплати грошовими коштами.

Як додатки до акта ревізії складаються аналітичні таблиці, де систематизується інформація по термінах виникнення кредиторської і дебіторської заборгованостей. Подальшому детальному вивченню підлягають причини порушення платіжної дисципліни (відвантаження продукції покупцям, які вже мають заборгованість перед підприємством, наявність претензій покупців щодо якості продукції, термінів виконання та інших умов господарських договорів).

4. Узагальнення результатів контролю фінансового стану підприємства. Систематизуючи матеріали контролю про фінансовий стан підприємства, ревізор повинен узагальнити причини напруженого фінансового стану, показати такі важливі показники фінансової діяльності, як використання оборотних коштів не за призначенням, вилучення їх з обороту, нестача оборотних коштів [6, с. 142-144; 7, с. 18-22].

Контроль фінансового стану підприємства здійснюється передусім із застосуванням розрахунково-аналітичних методичних прийомів і методів документального контролю операцій, які стосуються наявності, руху оборотних коштів, для оцінки обґрунтованості їхнього вилучення з обороту та визначення конкретних причин напруженого фінансового стану і винних службових осіб.

Фінансовий стан підприємства, незалежно від його форми власності, має важливе значення для здійснення розрахунків з бюджетом як платника податків.

Результати контролю фінансового стану узагальнюються у вигляді аналітичних таблиць, де систематизується інформація за термінами виникнення кредиторської і дебіторської заборгованості, дані про структуру й обсяги джерел формування оборотних коштів, стан розрахунків з бюджетом та за довгостроковими і короткостроковими позичками банків тощо. На підставі узагальнення наведених у таблицях даних ревізор робить висновок щодо фінансової стабільності ревізованого підприємства та його можливості своєчасно та повністю розраховуватися за своїми зобов'язаннями перед державою й іншими підприємствами, установами, організаціями. Завершуючи контроль з питань даного розділу, ревізор за участю керівних спеціалістів підпри-

ємства розробляє конкретні пропозиції щодо усунення причин допущених недоліків, поліпшення стану розрахунково-платіжної дисципліни, стабілізації фінансового стану підприємства [5, с.240].

Фінансово-економічний стан підприємства характеризується ступенем його прибутковості та оборотності капіталу, фінансової стійкості й динаміки структури джерел фінансування, здатності розраховуватися за борговими зобов'язаннями.

Правильна оцінка фінансових результатів діяльності та фінансово-економічного стану підприємства за сучасних умов господарювання конче потрібна як для його керівництва і власників, так і для інвесторів, партнерів, кредиторів, державних органів. Фінансово-економічний стан підприємства цікавить і його конкурентів, але вже в іншому аспекті — негативному; вони зацікавлені в ослабленні позицій конкурентів на ринку.

Для оцінки фінансово-економічного стану підприємства необхідна відповідна інформаційна база. Такою можуть бути *звіт про фінансові результати діяльності і баланс* — підсумковий синтетичний документ про склад засобів діяльності підприємства та джерела їхнього формування у грошовій формі на певну дату (кінець кварталу, року) [8, с.454].

Фінансовий стан підприємства визначається сукупністю показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, його реальні й потенційні фінансові можливості. Він безпосередньо впливає на ефективність підприємницької діяльності господарюючих суб'єктів. У свою чергу фінансовий стан суб'єктів господарювання прямо залежить від результатів їх підприємницької діяльності. Якщо господарська діяльність забезпечує прибуток, то утворюються додаткові джерела коштів, які в кінцевому результаті сприяють зміцненню фінансового становища підприємства.

Фінансовий стан підприємства може бути задовільний або незадовільний.

Задовільний фінансовий стан — це стійка ліквідність, платоспроможність та фінансова стійкість підприємства, його забезпеченість власними оборотними засобами та ефективне використання ресурсів підприємства. Незадовільний фінансовий стан — характеризується неефективним розміщенням ресурсів та неефективним використанням їх, незадовільною платоспроможністю підприємства, наявністю простроченої заборгованості перед бюджетом, з заробітної плати, недостатньою фінансовою стійкістю у зв'язку з несприятливими тенденціями розвитку виробництва та збуту продукції підприємства.

За допомогою чітко організованого аналізу можна вчасно відстежити погіршення фінансового стану підприємства, коли поряд із показниками стабільності фінансового стану з'являються показники, що характеризують негативні тенденції у виробничій та господарській діяльності, які можуть призвести до банкрутства [1, с. 107; 9, с.122-123].

Одним із найпоширеніших видів аналізу є аналіз фінансових коефіцієнтів. Фінансові коефіцієнти доволі популярні серед інвесторів та фінансових аналітиків, оскільки їх легко обчислити на підставі даних фінансових звітів підприємств.

Однак особливістю цього виду аналізу є те, що обраховані коефіцієнти, їх цінність залежать від достовірності й повноти інформації, поданій у фінансовій звітності.

Коефіцієнти допомагають правильно оцінити ситуацію, ставити запитання, але рідко дають відповіді на них.

Л.В. Кузьменко, В.В. Кузьмін, В.М. Шаповалова виділяють такі п'ять груп найбільш використовуваних коефіцієнтів (див. табл. 1).

Таблиця 1

Групи коефіцієнтів для характеристики фінансового стану підприємства [1, с.108]

Коефіцієнти ліквідності	Характеризують здатність підприємства погашати поточну заборгованість
Коефіцієнти управління активами	Характеризують ступінь ефективності використання наявних активів з погляду виробництва й реалізації готової продукції
Коефіцієнти управління кредитами	Характеризують стійкість фінансових позицій підприємства
Коефіцієнти прибутковості	Характеризують досягнутий керівництвом підприємства рівень віддачі на вкладені кошти
Відносні показники ринкової вартості	Показують зв'язок між ціною акції та доходами на неї

Використання фінансових коефіцієнтів є зручним засобом узагальнення великого обсягу фінансових даних і інструментом порівняльного аналізу підприємства. Коефіцієнти допомагають фінансовим менеджерам поставити правильні запитання, але рідко дають відповіді на них.

Коефіцієнти слід використовувати як засіб для постановки змістовних питань та складових елементів для формування повноцінного уявлення про фінансовий стан підприємства, їх не слід використовувати як основу для надання позики чи для відмови в позиці.

Коефіцієнти є відносними величинами, тому з їх допомогою можна скласти уявлення про роботу підприємства в динаміці (аналіз тенденцій) або порівняно з конкурентами та галуззю загалом (порівняльний аналіз), а також проаналізувати прогностичні фінансові розрахунки.

Через те, що коефіцієнт можна обчислити стосовно будь-яких чисел, слід мати на увазі, що аналітична цінність коефіцієнта залежить від наявності змістовних співвідношень між статтями, що їх порівнюють. Важливо пам'ятати про взаємозв'язок між коефіцієнтами, тобто вони можуть як нейтралізувати, так і доповнювати один одного [1, с. 108 - 110].

В більшості літературних джерел платоспроможність підприємства визначається за такими основними показниками: коефіцієнт поточної платоспроможності, коефіцієнт проміжної платоспроможності та коефіцієнт абсолютної платоспроможності.

Не враховуючи на такі основні характеристики коефіцієнта поточної платоспроможності, як визначення ступеня покриття поточними активами поточних пасивів, визначення меж безпеки для покриття будь-якого можливого зниження ринкової вартості поточних активів, необхідним є усвідомлення того, що в даному випадку відсутній зв'язок у визначенні співвідношення складових елементів даного показника з прогнозуванням розподілу майбутніх грошових потоків і відповідності елементів цього показника з майбутнім надходженням і витрачанням грошових коштів.

Очевидним є те, що коефіцієнт поточної платоспроможності характеризує статичний її стан та визначає, який обсяг грошових ресурсів є в наявності у підприємства на момент здійснення оцінки. Тому з огляду на вищезазначене, основною метою використання даного показника є визначення можливостей погашати поточні зобов'язання та визначення резерву ліквідних активів для погашення зобов'язань підприємства в разі незбалансованості його грошових потоків.

Застосування коефіцієнта проміжної платоспроможності в практиці здійснення оцінки платоспроможності передбачає визначення можливості погашення поточних зобов'язань за найбільш критичного положення підприємства, оскільки передбачає уникнення впливу його запасів, ліквідна вартість яких в даному випадку зводиться до нуля. Необхідним є встановлення «якості» поточних активів, хоча в дійсності у торговельних підприємствах деякі товарні запаси можуть мати більшу ліквідну вартість, ніж інші види поточних активів внаслідок їх низької «якості».

При визначенні рівня коефіцієнта абсолютної платоспроможності враховують високоліквідні цінні папери. Також необхідно враховувати те, що він визначається наявністю грошових коштів, оскільки їх абсолютна ліквідність передбачає можливість постійного використання. Окремим випадком у роздрібних торговельних підприємствах є постійне використання грошових коштів для забезпечення розрахунків з покупцями, що унеможливує їх використання для розрахунків із постачальниками, тому реальний рівень цього показника в даній сфері торговельної діяльності буде ще нижчим, ніж розрахований фактично на певну дату.

Для визначення рівня платоспроможності торговельних підприємств, враховуючи специфіку їхньої діяльності, також доцільно використовувати коефіцієнти співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості і заборгованості за комерційними розрахунками. Ці показники свідчать про рівень взаємного кредитування контрагентів і є індикатором «якості» кредитної політики підприємства, про що свідчить перевищення обсягу кредитування, отриманого від постачальників, над обсягом кредитування, наданого покупцям товарів підприємства.

Для оцінки рівня платоспроможності підприємства важливою є не тільки статична оцінка, а й визначення ступеня динамічної платоспроможності, що може бути здійснена в процесі аналізу збалансованості грошових потоків. Більшість науковців схиляються до думки, що в процесі оцінки фінансової стійкості підприємства першочергового значення набуває саме оцінка структури його капіталу. З цією метою у світовій і вітчизняній аналітичній практиці розроблено низку коефіцієнтів, розрахунок яких базується на існуванні певних співвідношень між окремими статтями бухгалтерського балансу.

До найбільш поширених коефіцієнтів структури капіталу підприємства, що розглядається багатьма науковцями, прийнято відносити коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт концентрації залученого капіталу, коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнт довгострокового залучення позикового капіталу.

Аналіз літературних джерел щодо оцінки структури капіталу засвідчив, що власний капітал відповідає першому розділу пасиву балансу, відповідно забезпечення подальших витрат і платежів, довгострокові зобов'язання, поточні зобов'язання та доходи майбутніх періодів утворюють позиковий капітал. Але такі статті балансу,

як забезпечення подальших витрат і платежів можна віднести до внутрішньої заборгованості підприємства, а тому дані джерела разом із доходами майбутніх періодів є прирівняними до власних коштів підприємства, тобто до власного капіталу. Довгострокові зобов'язання підприємства не вимагають негайного погашення, а тому із власним капіталом утворюють довгостроковий капітал підприємства (перманентний капітал), що є важливим для торговельних підприємств, капітал яких характеризується деформованою структурою (в структурі капіталу переважають короткострокові позикові кошти). Це необхідно враховувати при оцінці структури капіталу торговельних підприємств. Прикладом цього є розгляд коефіцієнта довгострокового залучення позикового капіталу, зростання якого в динаміці є негативною тенденцією, але, якщо розглядати торговельне підприємство, де питома вага власного капіталу є незначною, треба враховувати його зміну в динаміці та зміну короткострокових джерел фінансування діяльності підприємства, де зменшення питомої ваги останніх буде позитивною тенденцією та свідчитиме про підвищення фінансової стійкості торговельних підприємств.

У господарській практиці велика увага приділяється аналізу ефективності використання активів з урахуванням того, що саме від швидкості їх перетворення в грошову готівку залежить платоспроможність підприємства. У зв'язку з цим виникає необхідність у встановленні та обґрунтуванні показників ефективності використання активів. Ефективність використання активів характеризується їх оборотністю. Найчастіше для виміру оборотності оборотних коштів використовують такі показники: тривалість одного обороту в днях; коефіцієнт оборотності оборотних коштів; коефіцієнт закріплення чи завантаження оборотних коштів.

Для оцінки ефективності господарської діяльності переважно використовують показники прибутковості, які доцільно об'єднувати в такі групи: показники, що ґрунтуються на витратному та ресурсному підходах, та показники, що характеризують прибутковість продажів.

Рентабельність власного капіталу дозволяє визначити ефективність використання капіталу, інвестованого власниками, та порівняти цей показник з можливим отриманням доходу від вкладення цих коштів в інші цінні папери.

З точки зору найбільш загальних висновків про рентабельність власного капіталу велике значення має співвідношення чистого прибутку до середньорічної суми власного капіталу. Ґрунтуючись на ресурсному підході у визначенні рівня прибутковості, коефіцієнт рентабельності активів та оборотних активів доцільно розраховувати на основі прибутку до оподаткування, в першому випадку, та прибутку від операційної діяльності — в другому.

Е.С. Стоянова розрізняє два основних показники рентабельності реалізації: із розрахунку за валовим прибутком та із розрахунку за чистим прибутком. Перший показник відображає зміни в політиці ціноутворення та здатність підприємства контролювати собівартість реалізованої продукції. Динаміка коефіцієнта може свідчити про необхідність перегляду цін чи підсилення контролю за використанням матеріально-виробничих запасів. Варто погодитися з точкою зору автора про необхідність розгляду показника в динаміці з метою аналізу чинників, що впливають на формування прибутку, серед яких визначальним є формування облікової політики на підприємстві [10, с. 103-105].

Висновки. За умов ринкової економіки підприємство здійснює свою виробничо-торговельну діяльність самостійно, але конкуренція, що полягає в змаганні підприємств за споживачів своєї продукції, змушує продавця (виробника) враховувати інтереси й побажання покупців і виробляти продукцію, яка їм потрібна. Одним із інструментів з'ясування реальної конкурентоспроможності є контроль та аналіз фінансового стану підприємства.

Контроль фінансового стану підприємства може бути внутрішнім, який здійснюється самими підприємством з метою прийняття управлінських рішень, а також зовнішнім, що здійснюється державними органами з метою визначення достовірності фінансової та податкової звітності, що надає підприємство. Фінансовий стан підприємства контролюється шляхом визначення певних груп аналітичних показників, які дають змогу ревізору оцінити фінансовий і майновий стан підприємства, прибутковість його діяльності та спроможність виконати свої зобов'язання перед державою та іншими підприємствами, установами, організаціями. Коло питань, що розглядаються під час такої перевірки, залежить від об'єкта, що ревізується, та цілей ревізії.

Фінансовий стан підприємства перевіряється, як правило, у рамках комплексної ревізії підприємницьких структур, спрямованої на всебічну оцінку їхньої виробничої та фінансово-господарської діяльності. Результати контролю фінансового стану узагальнюються у вигляді аналітичних таблиць, де систематизується інформація за термінами виникнення кредиторської і дебіторської заборгованості, дані про структуру й обсяги джерел формування оборотних коштів, стан розрахунків з бюджетом та за довгостроковими і короткостроковими позичками банків тощо.

Фінансовий стан підприємства визначається сукупністю показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, його реальні й потенційні фінансові можливості. Він безпосередньо впливає на ефективність підприємницької діяльності господарюючих суб'єктів. У свою чергу фінансовий стан суб'єктів господарювання прямо залежить від результатів їх підприємницької діяльності. Якщо господарська діяльність забезпечує прибуток, то утворюються додаткові джерела коштів, які в кінцевому результаті сприяють зміцненню фінансового становища підприємства.

1. Кузьменко Л. В., Кузьмін В. В., Шаповалова В. М. (2003) Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник. Херсон: К-89 Олді-плюс, р. 240 с.;
2. Дікань Л. В. (2008). Фінансово-господарський контроль. Навчальний посібник.— Харків, ХНЕУ, 346 с.;
3. Тарасюк М.В. (2010) Стан контролінгу в мережевому торговельному бізнесі / Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу № 2(10) С. 69 — 75;
4. Економічний аналіз: Навч. посібник / За ред. М. Г. Чумаченка (2003). Вид. 2-ге, перероб. і доп. К.: КНЕУ, 556 с.;
5. Державний фінансовий контроль: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / Н. С. Вітвицька, І. Ю. Чумакова, М. М. Коцупатрий, М. Т. Фенченко. (2003) . К.: КНЕУ,— 408 с.;
6. Вітвицька Н. С., Кузьмінська О. Е. (2000). Контроль і ревізія: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. К.: КНЕУ, — 166 с.;
7. Жулега І. А. (2006). Методология анализа финансового состояния предприятия: монография. СПб., — 235 с.;
8. Економіка підприємства: Підручник / За ред. С.Ф.Покропивного К.: КНЕУ, (2003). 608 с.;
9. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. (2009) Фінансовий менеджмент. Підручник 2-ге вид. — К.: Центр учбової літератури, — 520 с.;
10. Обущак Т.А. (2008). Основні методичні напрямки оцінки фінансового стану торговельних підприємств / Актуальні проблеми економіки. № 12(90). С. 99 — 106;
11. Мних Є.В. (2003). Економічний аналіз: Підручник Київ: ЦУЛ, — 412с.;
12. Аналіз господарської діяльності /За ред. Барабаш Н. (2002) Київ: КНЕУ, —

552 с.; 13. Орлова І.В., (2019). Організаційно-методичні аспекти контролю фінансового стану торговельних підприємств. Книга; 14. Гнатишин І.А., (2017). Організаційно-методичні аспекти контролю фінансового стану торговельних підприємств в умовах ринкової економіки. Книга.

1. Kuzmenko L. V., Kuzmin V. V., Shapovalova V. M. (2003) Financial management: Study guide Kherson: K-89 Oldi-plus, r. 240 p.; 2. L. V. Dikan (2008). Financial and economic control. Study guide. — Kharkiv, KhNEU, 346 p.; 3. Tarasyuk M. V. (2010) The state of controlling in the network trade business / Bulletin of the Berdyan University of Management and Business No. 2(10) pp. 69-75; 4. Economic analysis: Education. manual / Edited by M. G. Chumachenko (2003). Kind. 2nd, revision. and additional K.: KNEU, 556 p.; 5. State financial control: Teaching method. manual for self studied disciplines / N. S. Vitvytska, I. Yu. Chumakova, M. M. Kotsupatrii, M. T. Fenchenko. (2003). K.: KNEU, — 408 p.; 6. Vitvytska N. S., Kuzminska O. E. (2000). Control and revision: Teaching method. self-help manual studied disc. K.: KNEU, — 166 p.; 7. Zhulega I. A. (2006). Methodology of the analysis of the financial state of the enterprise: monograph. St. Petersburg, — 235 p.; 8. Enterprise economics: Textbook / Ed. K. S.F. Pokropyvny: KNEU, (2003). 608 p.; 9. Kramarenko G.O., Chorna O.E. (2009) Financial Management. Textbook 2nd edition. - K.: Center of educational literature, - 520 p.; 10. Obushchak T.A. (2008). The main methodical directions of assessing the financial condition of trading enterprises / Actual problems of the economy. No. 12(90). P. 99 — 106; 11. Monk E.V. (2003). Economic analysis: Textbook Kyiv: TsUL, - 412 p.; 12. Analysis of economic activity / By editor. Barabash N. (2002) Kyiv: KNEU, - 552 p.; 13. Orlova I.V., (2019). Organizational and methodical aspects of control of the financial condition of trading enterprises. Book; 14. Hnatyshyn I.A., (2017). Organizational and methodical aspects of control of the financial condition of trading enterprises in the conditions of a market economy. Book.

УДК: 338.45:664:330.341.1

І.М. Аренович

DOI: 10.36919/2312-7812.4.2023.91

ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті розкрито сутність інвестиційного потенціалу підприємств харчової промисловості. Узагальнено особливості діагностики інвестиційного потенціалу підприємств харчової промисловості, до яких віднесено: ринкову конкурентоспроможність (оцінювання поточної та потенційної частки ринку підприємства, а також його здатність конкурувати з іншими підприємствами галузі); фінансову стабільність (аналіз фінансових показників підприємства, зокрема, загальна доходність, рентабельність активів та капіталу, оборотність активів); технологічну оснащеність (дослідження рівня технічного обладнання та здатності підприємства впроваджувати нові технології та інновації); управлінський потенціал (оцінка кваліфікації та досвіду керівного складу підприємства, а також його здатність приймати ефективні управлінські рішення); інвестиційні можливості (дослідження ринкових тенденцій у галузі та визначення інвестиційної привабливості підприємства); правові та регуляторні умови (норми права та регуляторних вимог, пов'язаних функціонуванням підприємств харчової промисловості). Наведено обсяги реалізованої продукції підприємствами харчової промисловості за видами діяльності у 2020-2022 рр. Розкрито основні проблеми ведення бізнесу в умовах повномасштабної воєнної агресії в Укра-